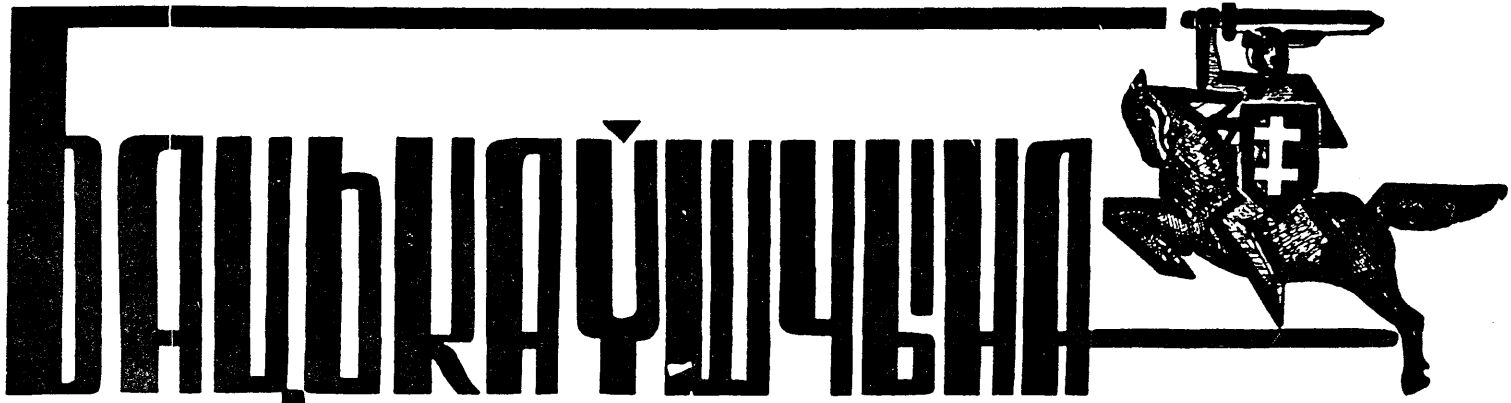

ГАЗЕТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦА НА 30 Н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“	DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“	THE BELORUSSIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND“
№ 27 (562)	Нядзеля, 9 лепеня 1961 г.	ГОД ВЫДАЊНЯ 15

Скапітуляваць Захад ня можа Сіла ці слабасць Савецкага Саюзу

Наш папярэдні артыкул аб бэрлінскім пытанні («Перад вырашальным выпрабаваннем», «Вацкаўшчына», 2. 6. 1961) мы закончылі сьцьверджаннем, што Захад у справе Бэрліна ня можа пайсці на ніякія ўступкі перад Савецкім Саюзам, бо «такая капітуляцыя перад камунізмам у сілу далейшага разгортвання падзеяў мусіла-б стацца пачаткам канца існавання вольнага сьвету». Трэба заўсёды мець на ўвазе, што бэрлінскае пытаньне ня вымяраецца двума мільёнамі Немцаў, што жывуць у заходнім Бэрліне, але расьсяджаецца на ўсю Нямеччыну, на цэлую Заходнюю Эўропу, а навет ад такога або іншага разьвязаньня гэтага пытаньня можа залежыць і будучы лёс цэлага сьвету. Такім чынам справа Бэрліна набірае значаньня глянбальнага.

Сяньня стварылася парадасальная сытуацыя, калі Захад шукае ўсякіх магчымых спосабаў, каб пераканаць Хрушчова, што ён у вабароне Бэрліна не паўстрымаецца ад зарызыкаваньня навет вайны. І наадварот, Хрушчоў, навуцаны дасюльшнім дасьветчаньнем, ніяк ня хоча паверыць у гэтую наважанасьць Захаду.

Дык калі Саветы ўжо сяньня ня хочаць верыць у дэтэрмінацыю Захаду барацьбы за ўсякую цану свае пазыцыі ў Бэрліне, улучна з рызыкай вайны, дык у выпадку скапітуляцыі ў справе Бэрліна наагул ужо не магло-б быць мовы аб нейкім сур'ёзным супрацьве Захаду перад далейшым камуністычным наступам. Такая сытуацыя прывяла-б да нябывалага абнагленьня камуністычнага наступу супраць вольнага сьвету, перад якім не магло-б ужо быць сур'ёзнай абароны. З другога боку, прайгрыш у бэрлінскім пытаньні мусіў-бы адабраць народам вольнага сьвету ўсякую веру ў собскія сілы, веру ў магчымасьць далейшае абароны перад ўзмоцненай загрожай.

Пры такой сытуацыі ўжо ніхто ня мог-бы верыць словам Амэрыкі, а насельніцтва Заходняй Нямеччыны магло-б лёгка прыйсці да перакананьня, што, не спадзяючыся помачы ад Захаду трэба шукаць супольнай мовы з Савецкім Саюзам. Вынік быў-бы той, што Нямеччына, спачатку заняла-б нейтральную пазыцыю й мусіла-б выйсьці з абаронай і палітычнай сыстэмы Захаду, а пазьней, у сілу далейшых палітычных працэсаў, магло-б стацца зусім прасавецкай. Гісторыя ведае некалькі прыкладаў, калі Нямеччына, апынуўшыся ў крытычнай сытуацыі, шукала паразуменьня з Расеяй супраць эўрапейскага Захаду.

Савецкі Саюз заўсёды ставіць бэрлінскае пытаньне зусім асобна й незалежна ад нямецкае праблемы, як пэўнасьці. Такая палітыка для большавікоў вельмі выгадна, бо яна ізалюе бэрлінскае пытаньне ад цэлага комплексу пытаньняў першараднае палітычнае вагі, у якім Бэрлін зьяўляецца толькі асобнай, але неадлучнай часткай. Таму зусім зразумела, што Захад стаўляе сяньня бэрлінскае пытаньне як часць вялікай цэласьці. У першую чаргу робяць гэта самі Немцы.

У гэтым сьнясе асабліва важным было асьветчаньне прэзыдэнта заходнянямецкага парлямэнту Гэрстэнмаера, якое ён зрабіў у сваёй прамове ў парлямэнце 30-га чэрвеня. Выступаючы ад імя цэлага нямецкага народу, Гэрстэнмаер урачыста заявіў, «што ня толькі тыя або іншыя дэталі, ня толькі пытаньне Бэрліна, ягонага будучага статусу й забясьпечаньня шляхоў доступу да яго, але пытаньне Нямеччыны, як цэласьці павінна быць пастаўленае на парадку дня». Гэта паставіўшы пытаньне, Гэрстэнмаер высунуў дамаганьне, што мірны дагавор павінен усяму нямецкаму народу загарантаваць магчымасьць карыстацца «прынцыпамі роўнага права й самавызначэньня народаў», як гэта за-

фіксавана ў артыкуле першым Карты Задзіночаных Нацыяў.

Былы віцэ-прэзыдэнт ЗША Р. Ніксан у сваім артыкуле «Дазволім Хрушчову бурчэць ля бэрлінскай косыці» («Дэйлі Экспрэс», 22. 6. 1961) нядаўна пісаў: «Перамога ў Бэрліне, хоць-бы навет абмежаваная, дала-б Хрушчову магчымасьць паціснуць на розум і дух заходніх Немцаў, пра якіх яму ходзіць. А калі патрапіць захацець веру заходніх Немцаў у канчальную перамогу сыстэмы свабоды, тады ён зможа зрабіць вялікі вылам у мury Захаду».

Яшчэ далей пайшоў прэзыдэнт Кэнэды, які ўпяршыню паставіў афіцыйна справу Бэрліна, зьвязваючы яе з камплексам пытаньняў ня толькі Нямеччыны, але й Сярэдня-Ўсходняй Эўропы. На паседжаньні Рады Бясьпечнасьці Дзяржавы, якое адбылося 28-га чэрвеня пад ягоным старшынствам, прэзыдэнт Кэнэды, прыймаючы вызаў Хрушчова гаварыць аб Бэрліне, выказаў згоду на перамовы, але ня толькі ў справе Бэрліна, а на тэму цэласьці нямецкай праблемы і ўсёе Ўсходняе Эўропы. Ён сказаў даслоўна: «Гутаркі тады толькі будуць плодныя, калі Саветы прыймуць у Бэрліне і ў цэлай Эўропе прынцып самавызначэньня, які яны праклямуць у іншых частках сьвету». Калі за гэтымі словамі амэрыканскага прэзыдэнта ідуць канкрэтныя чыны, дык адкрые гэта новую бачыну ў гісторыі

дачыненьняў з Савецкім Саюзам. Гэта абазначала-б, што Захад наважаны ўзяць ініцыятыву ў свае рукі й ад абароны перад савецкім наступам перайсьці да контрастануту.

Упяршыню пасля заканчэньня апошняе вайны вакол Бэрліна стварылася сытуацыя, калі абодвы ўзаемна варожыя бакі пачалі гаварыць адкрыта аб вайне, якая можа разгарэцца за Бэрлін, падобна як у 1939 годзе першым прэзідэнсам да сьветавай бойні паслужыў Гданск. Сяньня ня толькі ў Вашынгтоне, але таксама ў Лёндане, Парыжы й Боне адкрыта абмяркоўваюцца пытаньні мабілізацыі сілаў і ваеннай гатоўнасьці на выпадак, калі-б Хрушчоў перацягнуў струну й стварыў сытуацыю, перад якой ня было-б іншага выхаду.

А такая сытуацыя, якая заіснавала сяньня, раней ці пазьней заіснаваць мусіла. Бесьперапынным уступкам Захаду й здаваньням ягоных пазыцыяў мусіў быць напасьледак паложаны канец. Гэтая сытуацыя можа мець і той збаўлены вынік, што Захад, пастаўлены ў бэрлінскім пытаньні перад канчатковым выпрабаваньнем, напасьледак зразумее ўсю веліч камуністычнай загрозы ў цэлым сьвеце й патрапіць належна ёй процідзеіць. Во ў такім прынышповым і скамплікаваным пытаньні, якім стаўся Бэрлін, скапітуляваць Захад ня можа.

Язэп Каранеўскі

Новая фаза маскоўска-пэкінскага канфлікту

Паводля некаторых вестак, канфлікт паміж кампартыямі Савецкага Саюзу і Кітаю ўвайшоў цяпер у новую фазу. Хрушчоў адкрыў супраць Мао Цзэ-дуна гураганьня агонь абвінавачаньняў. Аб гэтым паведаміў 2 ліпеня ў лёнданскай газэце «Сандэй Таймс» ведамы спэцыялісты савецкіх справаў Дойчэр, Хрушчоў, — піша Дойчэр. — абвінавачвае кіраўніка кітайскіх камуністых у «неяляльнасьці», «падрыўной дзейнасьці» і ў «распальваньні сусьветнай вайны». Ён таксама пагражае Мао Цзэ-дуну, што ён абвесьціць аб канфлікце паміж абедзьвюма кампартыямі — канфлікце, які дасюль трымаўся ў тайніцы, або напоўтайніцы.

Абвінавачаньні й пагрозы зьмешчаныя ў дакуманце, толькі-што разаслаеным з Масквы шэрагу замежных кампартыяў. У дакуманце гаворыцца між іншага, што Мао Цзэ-дун і ягоныя палітлікі паруюць пагадненьне 81 кампартыі, падпісанае ў Маскве толькі ў лістападзе мінулага году.

Як ведама, гэтае пагадненьне, распрацаванае ў выніку доўгіх перамоваў, павінна было прывесці да ідэялічнага міру паміж Масквой і Пэкінам. На дамаганьне Хрушчова, кампартыі выказаліся за прынцып «мірнага суіснаваньня» і супраць гэтага званaga «экспарту рэвалюцыі». Але, на дамаганьне Кітайцаў, пагадненьне заклікала таксама краіны савецкага блёку да рашучага змаганьня супраць «экспарту контррэвалюцыі заходнім імперыялізмам».

Часткова пад ціскам Кітайцаў Хрушчоў перайшоў да больш энэргічнай вонкавай плітыкі, узнавіў свае дамаганьні адносна Бэрліну, абвесьціў аб запланаваным падпісаньні сэпаратнай мірнай умовы з Ўсходняй Нямеччынай і адмовіўся падпісаць пагадненьне з заходнімі краінамі аб забароне ядзерных выпрабаваньняў.

У свой час маскоўская дэкларацыя была абвешчаная гістарычнай падзеяй. Ёны зьмест павінен быў быць абавязковым для ўсіх кампартыяў. Як тады здавалася, Кітайцы прызналі кіраўнічую ролю КПСС і забавязаліся падаваць на разгляд таварыскага суду ўсе новыя разыходжаньні з савецкімі камуністымі. І вось цяпер Масква цвёрдзіць, што Кітайцы парушылі амаль усе пункты гэтага пагадненьня.

Папершае: «Кітайскія таварышчы вядуць падпольную агітацыю супраць прынцыпаў маскоўскай дэкларацыі» — у першую чаргу супраць «прынцыпу мірнага суіснаваньня»;

Дадругое: Яны «не выкарыстоўваюць працудуры, прадбачанае дзеля залагоджваньня канфліктаў» паміж паасобнымі кампартыямі;

Татрэцяе: Яны і далей «дыскрэдытуюць кіраўніцтва КПСС і намагаюцца пашырыць свой уплыў на іншыя кампартыі». Яны пасылаюць заганіцу людзей, якія ствараюць «кітайскія фракцыі» у замежных кампартыях, такім чынам «груба паруючы ланініскія прынцыпы партыйнай арганізацыі»; і, урэшце,

Пачацьвертае: яны стварылі адмысловыя цэнтры ў Эўропе, Азіі й Афрыцы, пры дапамозе якіх яны вядуць свае «падрыўныя інтрыгі» супраць КПСС. У дакуманце, разаслаеным гэтымі днямі з Масквы, ёсьць цэлы шэраг сэнацыійных навінаў адносна савецка-кітайскага канфлікту — навінаў, якія кідаюць новае святло на некаторыя важныя падзеі апошніх гадоў.

Прыкладам, Хрушчоў абвінавачвае Мао Цзэ-дуна ў тым, што ён «звар'яваў на тайваньскім пытаньні» і поўны рашучасьці «вызваліць» Тайвань, рызкуючы нават сусьветнай вайной.

«Кампартыя Кітаю, — гаворыцца ў дакуманце, — ня ведае, як абыходзіцца з паасобнымі пытаньнямі ў парадку іхнага запраўднага значэньня. Яна робіць Тайвань цэнтрам усяе свае палітыкі, ігнаруючы пры гэтым разьвіцьцё міжнароднага палажэньня. У гэтым дачыненьні захаваньне кітайскіх камуністых зусім розьніцца ад захаваньня савецкіх камуністых пасля падпісаньня Верасьцэўскага міру, які пазбавіў савецкую рэспубліку часткі ягонай тэрыторыі».

«У той час, як нашы інтарэсы, — гаворыцца далей у новым маскоўскім дакуманце, — больш чымся калі-небудзь вымагаюць ад нас праводжаньня рашучай палітыкі суіснаваньня з варожымі да сацыялізму дзяржавамі кіраўніцтва кампартыі Кітаю ганіць кожны наш крок у гэтым кірунку, як здраду ці які імкненьне ахвяраваць інтарэсамі кітайскага народу дзеля інтарэсаў СССР».

Аднак, найбольш сэнасацыйнае абвіна-

вачаньне палягае ў цвёрджаньні, што, пачынаючы ад 1949-га году, Мао займаецца толькі прапаведваньнем прэвэнтыўнай вайны. У дакуманце ёсьць гіранічная спасылка на сакрэтную прамову Мао Цзэ-дуна яшчэ ў ліпені 1949-га году, у якой ён «карыстаўся чужоўнямі, але застарэлымі і неактуальнымі кітайскімі легендамі й прымаўкамі дзеля таго, каб даказаць неабходнасьць прэвэнтыўнай вайны».

Інакш кажучы, кіраўніцтва КПСС цвёрдзіць, што вайна ў Карэі ў 1950-тым годзе была пачатая не з ініцыятывы Сталіна, а з ініцыятывы Мао Цзэ-дуна.

«Корань зла, — гаворыцца далей у дакуманце, — палягае ў аднабаковым ваенным характары кампартыі Кітаю. У выніку спэцыфічных умоваў, кітайская партыя «вырасла як армія, а не як цывільная арганізацыя, як усе іншыя кампартыі». У дакуманце далей гаворыцца: «Можна зразумець, што ў 1949-50 гадох кіраўнікі кампартыі Кітаю павінны былі лічыцца з настроямі сваіх таварышоў-жаўнераў — з настроямі, абумоўленымі практыкай тых страшных гадоў» (гэта значыць — збройным змаганьнем супраць Японіі і Гаміндану). Але здзіўляе тое, што 12 год пазьней, пазыцыі кітайскіх кіраўнікоў засталіся тымі самымі, у той час, як міжнароднае разьвіцьцё ў карані зьмянілася».

Інакш кажучы, — тлумачыць Дойчэр ў сваім артыкуле ў газэце «Сандэй Таймс», — Хрушчоў цвёрдзіць, што Мао Цзэ-дун ёсьць яшчэ зьяўляецца прыхільнікам прэвэнтыўнай вайны. Ці гэтае цвёрджаньне — гэта псымстычны настрой, ці грунтуецца яно на фактах — сказаць нельга, — дадае Дойчэр.

У маскоўскім дакуманце гаворыцца таксама, што Мао і «маюстыя» церпяць ад «галавакружжыня ад поспехаў», якое пачынаецца ў іх, калі яны думаюць ад «тэрыторыі, займанай Кітайскай Народнай Рэспублікай, аб ейных вялізарных людзкіх рэзэрвах і аб ейным значным уплыве на народы Ўзыхада Ўсходу і Афрыкі». Але ў маскоўскім дакуманце ёсьць папярэджаньне, што вялічынныя краіны і ейнае шматмільённае насельніцтва не зьяўляюцца гарантыяй «ідэялічнай накіраванасьці».

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

басьць Савецкага Саюзу, а ўнутраная сытуацыя — сацыяльная, нацыянальная, эканамічная.

Як мы ўжо зазначылі, Захад бачыць галоўны элемент сілы СССР у савецкіх дасягненьнях у галіне атамнай і ракетнай зброі. Мы ня зьбіраемся запярэваць гэтых дасягненьняў. Але, з другога боку, зусім фальшыва расцэньваць іх у адрыве ад унутраных дачыненьняў у Савецкім Саюзе, ад сярэдніх дасягненьняў, ад сярэдняга ўзроўню савецкай тэхнікі, арганізацыйнай ды эканамічнай структуры Савецкага Саюзу і, што найбольш важнае, ад агульных настрояў насельніцтва й ягонага стаўленьня да рэжыму.

Практыка паказвае, што галоўны элемент сілы Савецкага Саюзу, які дазволіў яму дасягнуць шэрагу палітычных удачаў, палягае ня ў атамнай і ракетнай зброі, а, гаворачы гандлёвымі катэгорыямі, у дасканалы зарганізаваным экспарце ідэяў камунізму, у выкарыстоўваньні сацыяльных і нацыянальных канфліктаў у Азіі, Афрыцы ды навет Паўднёнай Амэрыцы — найчасцей вынікаў нядаўняга каланіяльнага панаваньня. Няма сумніву, што камуністычная прапаганда, якая выстаўляе Маскву як абаронцу прагрэсу, якая пераняла на сябе ролю трубадура нацыянальнага вызваленьня, абаронцу й апякуна мільёнаў «прыгнечаных і галодных», карыстаецца не малым посьпехам у асяроддзі народаў, неазнаёмленых з запраўдыным палажэньнем у самым СССР і з тайнымі мэтамі гэтай прапаганды. Дынамічная савецкая прапаганда пралажыла і пракладае далей шлях для камуністычнай інфільтрацыі й падрыўной дзейнасьці ў шмат-якіх краінах. Там, дзе пануюць голад, нистачы, сацыяльная несправядлівасьць, нацыянальнае панавольнне — радыкальна-рэвалюцыйныя лэзунгі заўсёды будуць карыстацца сымпатыямі й папулярнасьцяй. Гэтыя лэзунгі Савецкі Саюз кідае масава ўва ўсе куткі сьвету, ня гледзячы на тое, што яны стаяць у яскравай супярэчнасьці з унутранай сытуацыяй у СССР.

У гэтым і палягае галоўная сіла Савецкага Саюзу. І гэта дало падставу Хрушчову грунтоўна зьмяніць тактыку Савецкага Саюзу. Ён вырашыў, што для Савецкага Саюзу куды выгадней пакінуць тактыку, разьлічаную на адкрытыя ваенныя канфлікты паміж «сацыялістычнымі» й «капіталістычнымі» краінамі, і перайсьці да тактыкі «суіснаваньня», гэта значыць «мірнага» пранікненьня камунізму. Выглядае, што, на ягоную думку, ваенныя канфлікты большага, а то й сусьветнага маштабу — ня выгадныя для пашырэння камунізму ў цэлым сьвеце.

Асноўнай прычынай адыходу камуністых ад сваёй старой тактыкі, якая мае яшчэ шмат прыхільнікаў у Кітаі, зьяўляецца сьведзямасьць крамлёўскіх валадароў, што вайна азначала-б ліквідуючы іхнай імперыі. Яны лепш за Захад ведаюць свае ўласныя сілы. Яны дасканала ведаюць, што толькі эвалюцыйны шлях разьвіцьця падзеяў дае ім шансы існаваць і, эвалюцыйна, нешта выйграць, а, у першую чаргу, разьвізаць унутраны супярэчнасьці свае імперыі, якія зьяўляюцца галоўным элемэнтам слабасьці Савецкага Саюзу. І таму, на нашу думку, савецкія валадары больш як хто іншы баяцца выбуху сусьветнай вайны.

Кожны, хто хоць крыху сочыць за разьвіцьцём падзеяў у Савецкім Саюзе, а таксама ў сатэлітных краінах, дзе грамадзкія працэсы праходзяць менш-больш падобна, мусіць сьцьвердзіць, што ўнутраныя супярэчнасьці там не памяншаюцца, але завайстраюцца.

Галоўнай рысай савецкай эканомікі апошніх год зьяўляецца цыкл крызісаў, якія выплываюць з фальшывага ладу савецкага гаспадарчага жыцьця. Ня гледзячы на ўсе «рэформы» Хрушчова, ас-

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

Усевалад Ігнатоўскі

(У трыццатую гадавіну трагічнай сьмерці)

Прафэсар Усевалад Ігнатоўскі нарадзіўся ў 1881 годзе на Горадзеншчыне ў сям’і настаўніка. Дзеля атрымання вышэйшай асьветы Ігнатоўскі запісаўся ў Пецярбурскі дзяржаўны ўнівэрсытэт на гістарычна-філялягічны факультэт. Аднак закончыць унівэрсытэт у Пецярбурзе яму ня ўдалося. За ўдзел у рэвалюцыйным руху Ігнатоўскі ў 1905 годзе быў высланы з сталіцы. Толькі ў канцы 1906 году яму было дазволена вярнуцца ў Пецярбург і наведваць лекцыі.

Аднак праз кароткі час Ігнатоўскі быў звольнены з унівэрсытэту і высланы ў адміністрацыйным парадку зь Пецярбургу на поўнач у Алонецкую губэрню. Пасьля адбыцця ссылкі яму было забаронена жыць у пяціх буйных гарадох Расеі. Толькі настойлівасьць і прагнасьць да здабыцця вышэйшых ведаў былі вынікам таго, што ён зь вялікімі цяжкасьцямі быў прыняты ў Дорпацкі ўнівэрсытэт, цяперашні Тартуўскі ў Эстоніі, які пасляхова і закончыў у 1911 годзе. Так бурліва прайшлі студэнцкія гады будучага беларускага нацыянальнага дзеяча.

Па заканчэньні ўнівэрсытэту Ігнатоўскага пацігнула на бацькаўшчыну і ён застаўся ў Вільні настаўнікам сярэдніх школ. Калі-ж у Менску быў адчынены настаўніцкі інстытут, ён быў у 1914 годзе прызначаны туды выкладчыкам гісторыі. Апрача выкладаньня ў інстытуце, Ігнатоўскі аддаваў шмат часу навукова-дасьледчай працы ў галіне гісторыі Беларусі, якую ён пачаў яшчэ ў часы ссылкі.

У 1917 годзе, пасьля лютайскай рэвалюцыі, Ігнатоўскі стаўся актыўным сябрам партыі беларускіх эсэраў. Праграма гэтай партыі больш усяго адпавядала ягоным палітычным перакананьням, якія склаліся яшчэ ў часы ягонай рэвалюцыйнай дзейнасьці ў 1905 годзе.

Пры савецкай уладзе Ігнатоўскі быў прыняты ў камуністычную партыю і займаў высокія становішчы. Кароткі час ён быў народным камісарам земляробства. Затым ён абняў становішча народнага камісара асьветы. Стаўшы на чале гэтага камісарыяту, першымі крокамі дзейнасьці Ігнатоўскага было ня толькі выяўленьне, але і прыцягненьне да актыўнай працы расьсякданай вайною сьведамай беларускай інтэлігенцыі. Пры Ігнатоўскім камісарыят асьветы фактычна стаўся штабам ня толькі абмеркаваньня, але і неадкладнага ажыццяўленьня наспелых мерапрыемстваў у галіне культурнага адраджэньня беларускага народу.

Толькі дзякуючы адданасьці беларускай справе, арганізацыйным здольнасьцям, энэргіі й рашучасьці, Ігнатоўскаму й ягоным аднадумцам у самы кароткі час удалося адчыніць Беларускі Дзяржаўны ўнівэрсытэт і ўкамплектаваць факультэты пераважна беларускімі навукоўцамі. Гэта было ў 1921 годзе, калі і сам Ігнатоўскі быў абраны прафэсарам унівэрсытэту.

Другою важнаю падзеяй было ўзнаўленьне дзейнасьці Беларускай сельска-

гаспадарскай акадэміі ў Горы-Горках на Магілёўшчыне, якая была зачыненая ў 1863 годзе пасьля паўстаньня Каліноўскага. Там была пакінута толькі сярэдняя аgramамічная школа. Нарэшце вэтэрынарная сярэдняя школа зь Менску была перанесеная ў Віцебск і рэарганізаваная ў Вэтэрынарны Інстытут.

У Менску быў адчынены і пэдагагічны тэхнікум імя Усевалада Ігнатоўскага. Клопатамі ягонага шэф-тэхнікум быў укамплектаваны найлепшымі выкладчыкамі й настаўнікамі. Менскі тэхнікум стаў запраўднай кузьняй ня толькі для падрыхтоўкі сьведамых беларускіх настаўнікаў, але зь ягоных сьценяў выйшла ня мала пісьменьнікаў і паэтаў.

Пад кіраўніцтвам Ігнатоўскага згуртаванымі высылкамі ў Менску быў створаны Інстытут Беларускай Культуры, які ўжо ў 1928 годзе ўрачыста быў ператвораны ў Беларускаю Акадэмію Навук. Першым прэзыдэнтам Акадэміі Навук быў абраны Усевалад Ігнатоўскі.

Усебакавая дзейнасьць Ігнатоўскага ў Камісарыяце народнай асьветы БССР дала становачыя вынікі ў стварэньні самабытнага беларускага тэатру ў Менску. Выключна плённая была дзейнасьць і Вандроўнага тэатру пад кіраўніцтвам запраўды народнага артыстага У. Галубка, які карыстаўся падтрыманьнем наркома асьветы Ігнатоўскага і ня раз аб’ехаў самую глухія мястэчкі і сёлы Беларусі зь сваімі артыстамі. Яго пастаноўкі былі насычаныя беларускімі народнымі песнямі, музыкай і скакамі.

Культурная дзейнасьць Ігнатоўскага ў Дзяржаўным унівэрсытэце, а таксама ў Інстытуце Беларускай Культуры і сувязь яго з навучальнымі ўстановамі мелі станоўчыя ўплыў на студэнтаў і вучніў сярэдніх школаў. Моладзі прышчэпліваліся ідэі адданай працы ў галіне культурнага адраджэньня беларускага народу. Колькасьць паэтаў, пісьменьнікаў, дасьледнікаў, навукоўцаў з розных галінаў народнай гаспадаркі ў тыя часы непамерна вырасла. Гэтаму спрыяў і кірунак працы Беларускага дзяржаўнага выдавецтва, кіраўніцтва якога зь вялікай зацікаўленасьцю заўсёды зьмяшчала ў друку працы беларускай моладзі.

Шырокая дзейнасьць Ігнатоўскага ў Наркамасьвеце, унівэрсытэце і іншых інстытуцыях ня была перашкодай дзеля вядзеньня навуковай працы ў галіне літаратуры й гісторыі Беларусі. У сваёй працы «Кароткі нарыс нацыянальна-культурнага адраджэньня Беларусі» (1921) ён даў схему галоўных перыядаў беларускай літаратуры і іхную характарыстыку. У другой навуковай працы «Гісторыя Беларусі ў XIX і пачатку XX стагодзьдзя (1925) Ігнатоўскі даў характарыстыку беларускай літаратуры на галоўных этапах разьвіцьця.

Між тым, у 1930 годзе арганізавана выступілі варожыя элемэнтны. каб скампрамітаваць дзейнасьць прафэсара У. Ігнатоўскага. Яму публічна былі зробленыя закіды, што ён у сваёй дзейнасьці й навуковых працах ставіць на першае месца і моцна падкрэсьлівае нацыяналь-

Беларускае народнае мастацтва

(Кансэпт Рэфэрату на Чыкагскіх Студыях Культурна-Рэлігійнага Тыдня)

Беларускае мастацтва — душа народу. Яно прайшло даўгі, цяжкі, поўны выпрабаваньняў гістарычны шлях, яскрава адлюстравала думкі і пачуцьці народу, ягоную ўпартую барацьбу за сваю незалежнасьць і волю, ягонныя нацыянальныя сваеасаблівасьці, калярэжны быт людзей, іхныя абрады й звычкі, а таксама і навакольную прыроду, зь якой беларус звык знаходзіцца ў самых цесных сувязях і лучнасьцях.

Беларускае народнае мастацтва вельмі старое, сваім паходжаньнем яно ўзыходзіць да сёвай мінуўшчыны, да першабытнага абшчыннага ладу старадаўніх продкаў-славян. Аб гэтым сьведчаць: назовы самых народных беларускіх абрадаў, звычай (калядныя, русальныя, купальскія), звароты-клічкі да абагулённых сілаў прыроды (Дажбога, Пяруна, Купалы, Лелі і г. д.), а найбольш пераканальна — самая пабудова мастацкіх народных жанраў: — надзвычай ляканічных, простых, поўных жывога бытавога інтанаваньня, з войстра падкрэсьленай магічна-заклікальнай іх функцыяй (народная гульня «Каза», завіяныя вярзкі, купальскія вогнішчы, гукальныя песенныя ходы і г. д.).

Ананімныя стваральнікі мастацкага беларускага фальклёру сьвята шанавалі старадаўнія спосабы, прыёмы й манеры мастацкага будаваньня і пранеслі іх, амаль што някранутымі, ўва ўсёй чысьціні, празь вякі, аж да нашых дзён.

Калі да гэтага дадаць надзвычай глыбокі, працуючы эмацыянальны змест народнага беларускага мастацтва, ягонны мяккі, плічотны, ласкавы тонус, дык разам з ляканічнасьцяй, дакладнасьцяй і зручнасьцяй сродкаў мастацкай выразнасьці, самы галоўны і асноўны жанр беларускага народнага мастацтва — беларуская народная лірыка (паэтычная і музычная, слоўная і песенная) — здоле-ла вырасьці ў шэдэўры сусьветнага народнага мастацтва наагул.

Многія вучоныя фальклёрысты, паэты, пісьменьнікі, кампазытары, паміж якіх мы знаходзім вялікія імёны (Міц-.....) нныя матывы замест клясавых, Ігнатоўскага абываачвалі ў тым, што ён у сваіх лекцыях залічае беларускіх пісьменьнікаў Дуніна-Марцінкевіча і Багушэвіча ў народнікі, якія паводля камуністычнай трактоўкі зьяўляліся прыгон-нікамі і клярыкаламі, і што ён таксама ідэялізуе «нашаніўцаў», а ня выкрывае іхную «клясавую сутнасьць» і г. д.

І вось у лютым 1931 году прэзыдэнт Беларускай Акадэміі Навук быў выкліканы ў ГПУ на допыт. Пасьля хадзілі чуткі, што на допыце у яго патрабавалі, каб ён назваў беларускіх сяброў і аднадумцаў, якія нібы разам зь ім зарганізавалі «Саюз Вызвалення Беларусі». Пасьля гэтага допыту, у сабе на кватэры прафэсар У. Ігнатоўскі застрэліўся. Заплінараваная ГПУ судовая расправа над беларускімі нацыянальнымі дзеяцамі не адбылася. Усевалад Ігнатоўскі выбраў сьмерць, якая і разбурыла пякельныя пляны ГПУ.

К. П.

кевіч, Некрасаў, Рэпін, Глінка, Балакі-раў, Рымскі-Корсакаў, Грэчанінаў, Маношка, Шыманоўскі і, навет, Бэтховэн і Шопэн), зьвяртаюцца да беларускага вуснага і песеннага фальклёру, як да чыстае і сьвежае крыніцы, чэрпаючы зь яе плыні і струменьні для свае творчасьці.

Прыняцьце хрысьціянства, а разам з гэтым і асваеньне хрысьціянскага сьветапагляду, успрыманьне хрысьціянскіх ідэяў, ня толькі зрабілі вялізарнае і істотнае ўзьдзеянньне на беларускае народнае мастацтва, але, можна сказаць, у ягонай аснове зусім ператварылі яго, асьвятлілі новым сьвятлом ягонны змест, узбагацілі й упрыгожылі ягонныя формы і жанры, надалі народнай творчасьці выключнае прагрэсыўнае значэньне й плодную глебу для ягонага развою. Хрысьціянскія рэлігійныя сьвяты, урачыстасьці і абыходы падмянілі сабою былыя паганскія абрады й звычкі: — Каляда сталася сьвятам Божага Нараджэньня, Тройца і Духаў Дзень — зьмянілі Русалі, Іванаў Дзень стаў на месца Купалы і г. д. У народнае мастацтва шырокім патокам рынулі батлейкі (спэтаклі народнага лялькавага тэатру на тэмы Нараджэньня Хрыста), песні й прыпеўкі зорачнікаў («Сьвяты вечар»), валачобніжаў на Вялікдзень (прыпеўка: «Хрыстос Вакрос Сын Божы»), духоўныя вершы лернікаў (аб «Галубінай Кнізе», «Алехсахві Царэвічы» і іншыя). На

аснове хрысьціянскай маралі пачалі будавацца народныя жанры разнастайных паданьняў, замоваў, павучаньняў, прымавак, прыказак («Як трывога — дык да Бога»). Ды і ранейшыя абрадава-працоўныя, сямейна-абрадавыя і бытавыя цыклі народнай творчасьці напоўніліся рэлігійна-маральным зместам, ідэяй Божжага Провіду, Божай апекі над людзькоу істотаю. Да Бога і сьвятых зьвяртаюцца ўва ўсіх выпадках жыцьця, як да сваіх родных, кроўных, блізкіх, зацікаўленых народным жыцьцём і працаю. Паводля народных уяўленьняў: — у полі — «Сам Бог сена косіць, анёлы ў копы складаюць»; у хаце: — «Бог сядзіць на куче, ды дае долю сіраце».

Навет лірычныя жанры народнай творчасьці з іхнай галоўнай любоўнай тэматыкай не абыходзяцца без успамінаў аб Божай літасьці, якой закаханыя даручаюць свае пачуцьці, мары й надзеі. Народныя складальнікі і выканаўцы беларускага фальклёру паспраўд-насьці могуць уважацца песнярамі Божымі ў поўным значэньні гэтых словаў. Яны напauнялі сваю творчасьць хрысьціянскім сьвятлом і неслі яго ў самую гущчу шырокіх народных масаў.

Здавалася б, што з такімі багатымі дадзенымі і якасьцямі, такім высока майстэрскім складаньнем, такім прыгожым тонусам насычанасьці, — беларускае народнае мастацтва павінна было

(Заканчэньне на 4-ай байыне)

Да пытаньня „Змовы князёў“ 1481 году

(Заканчэньне з 2-ой бач.)

з Польшчай за Падольскую й Валынскую землі. Праўда, у 1446 годзе дайшло да пагадненьня зь князем Сьвідрыгай-лам, які цяпер парываў з Польшчай, прызнаваў зьверхніцтва вялікага князя Казіміра ды запісваў Валын-і Вялікаму Княству Літоўскаму, якая павінна была далучыцца да апошняга пасьля сьмерці Сьвідрыгайлы. Зь Кіеўскай зямлі, што ў часе закатаў між Сьвідрыгайлам і Жыгімонтам таксама хацела перадацца польскаму каралю, зноў было ўтворана асобнае княства й туды былі накіраваны князь Альелька ўладзімера-віч. З боку Масквы ў гэты час ня было вялікае загрозы, аднак у 1445 годзе на ўсходняе пагранічча была выслана літоўская армія для ліквідацыі пагранічных спрэчак і магчыма з мэтай далучэньня Калугі. У 1449 годзе зь вялікім князем маскоўскім Васілём (Цёмным) была падпісаная новая ўмова, якая, пацвярджаючы «вечную любоў» і «узаемную дапамогу», а таксама «няўмешваньне» ўнутраныя справы кожнага з гаспадарстваў, падкрэсьлівала адначасна: «А в вотчину, брате, у твою, мне и мой-ей братьи молодой, у-во все твоё великое княжение... не вступатися... Тако ж в Новгород Великий и во Псков, и во все Новгородские места, тебе королю и великому князю не вступатися... А князь великий Борис Александрович Тферский и со своею братьею и з брата-

нычи своими в твоей стороне, а со мною с великим князем с Василем в любви и в докончании...»¹⁰

⁴⁾ Codex epistolarius saeculi decimi quinti (Monumenta Medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia, t. II), t. I, Cracoviae 1876, nr. XCI, p. 84-85.

⁵⁾ Там-жа, nr. CXIII, p. 122-123.

⁶⁾ Akta Unji Polski z Litwą, 1385-1791, ed. St. Kutrzeba, Kraków, 1932, nr. 61, p. 100.

⁷⁾ Codex epistolarius saeculi decimi quinti (MMAHRGPI, t. XIV), t. III, Cracoviae, 1894, nr. 44, 557-558.

⁸⁾ Там-жа, (MMAHRGPI, t. VII), t. II, Cracoviae, 1884, nr. 261.

⁹⁾ Полное собрание русских летописей, т. XVII, С.-Петербург, 1907, б. 532.

¹⁰⁾ Акты относящиеся к истории Западной России, т. I, С.-Петербург, 1846, no. 50, б. 62-65.

(Працяг у наступным нумары)

П. Залужны

Заўвага: З пачатку артыкулу ўкралася супярэчная памылка. Было надрукавана: «Значыцца, ці маглі гэтыя князі выступаць супраць „засілья левуіскай феадальнай верхавіны“ на Беларусі й гэтым самым падрываць „незалежніцкія імкненьні паніяволенана беларускага народу“?» Трэба чытаць: «Значыцца, ці... й гэтым самым падтрымоўваць...?»

якія пачынаюцца з слова «люблю» й становяць пералічэньне дарагіх для паэты зьяваў. Тымчасам як іншыя паэты, адказваючы на гэтае пытаньне, часта выяўляюць у пералічэньні гэтых зьяваў арыгінальнасьць сваіх густаў і звычайна звязаную з гэтай арыгінальнасьцяй аднабаковасьць, Алесь Гарун пачынае верш словамі: «Люблю і я скляпеньне зор» і г. д., гэта значыць, ён любіць усё, што ўласьціва наагул любіць людзям. Прадметы ягонага каханьня належаць да трох сьветаў: сьвету прыроднага, сьвету людзкога й сьвету ўвабражальнага («скляпеньне зор», «зямлі прасьцяг» і г. д. — прыродны сьвет, «жыцьцё», а ў ім людзей, і кшталты іхных душ» — людзкі сьвет, «вянкі з надзей» — увабражальны сьвет).

Ясны сьветапагляд паэты дае адказ і на пытаньне аб тым, як і для чаго жыць. У чым мудрасць жыцьця — аб гэтым гаворыць нам прырода ўсімі сваімі зьявамі:

Прысуджаны шлях свой рабі дарагім,
Красуся на радасьць сабе і другім.

Ці не для таго, каб выканаць гэты завет прыроды, атрымаў паэта пры самым сваім нараджэньні «матчын дар», г. зн. жыцьцё, душу й пасяродак яе выяўленьня — іскрыпку? Да паэты павінны былі прыйсьці «песнь-весьялушкі», ён павінен быў граць, «як пляе зямліца, як шчабечуць птушкі». Алесь Гарун хацеў-бы быць адной з гэтых радасных праявінаў мудрага жыцьця прыроды. У гэтым сьнясе ён набліжаецца да народнае творчасьці, у якой асавовае распушчаецца ў вагальным і тыповым. Ёсьць, праўда, у ягонай кнізе адзін верш, у якім паэта прызнаецца, што і яму была ведамая спакуса індывідуалізму. Гэты верш — «Літаньне Адзіноце» — прызнаньне, якое толькі намінае на той бок душы паэты, што не знайшоў сабе яскравага выразу ў ягонай творчасьці. Неінды-відуалістычны ідэал ягонае паэзіі адлюстравваўся ня толькі на пабудове кнігі, але й на характары ягоных зьвязаных з народнай творчасьцяй вобразаў. Асабліва гэта кідаецца ў вочы ў малюнках каханай жанчыны: тут няма нічога індывідуальнага; ягоная любя як-бы выйшла да яго ізь сьвету народнае казкі:

Ідзець каралеўнаю, добрай, ласкаваю, роўнай паходкаю
Ціха ступаючы,

Межы паміж асавоай кахальнай лірыкай і мастацкім апрацаваньнем народных матываў у Алесь Гаруна сьцпраюцца. Навет і ў тых вершах, дзе паэта выяўляе свой асавовы душэўны сьвет, свой індывідуальны лёс, ён часта карыстаецца, як мы пабачым, вобразамі з дарагой для яго скарбніцы народнае творчасьці.

Цяжкое жыцьцё паэты замуціла ясны прыродны сьвета-пагляд яго. Доля паслала яму цяжкое гора, адарваўшы яго ад роднай зямлі й роднага народу, кінуўшы на чужыну, асу-дзіўшы на цяжкую і даўгую працу, якая адбірала ў яго сілы й час, і разам з тым ягонны «матчын дар», паэтычную душу й дар песні.

Не засталася ў яго й веры ў неба. Аб гэтым сьветчыць ягоны верш «На сьмерць»:

Ці-ж можна праўду нам знайсці, калі маніцца,
У неба чорнае ўляпіўшыся вачмі?

Тое, што тут сказана пад уражаньнем сьмерці айца, паўто-рана ў вершы «Паэту»:

Пакінь, пакінь сьпяваць аб праўдзе тэй, што ў небе!
Яна — чужая нам, таёмных праўда сіл.

Але паэта ня здаўся, ён вёў змаганьне, у якім ці раз ця-рпеў апаразу й здабываў перамогу: аб гэтым ён казаў нам у разьдзеле «На чужыне». У вершы «Ноктурно» ён апавядае аб тым, як сустраў аднойчы ў лесе сваю Нядолю; ён пытаецца ў яе, чаму так сумна праходзяць ягонны дні, дні таго, хто так любіць жыцьцё, і яна дае яму раду:

Жыві, каб жыцьце даць другім, малодшым,
Як дуб стары, што ўздаваў дубка.

Жыцьцё з прыродай, блізіна да яе былі для Алесь Гаруна ня толькі запаветам, але й гэі зьявай ягонага душэўнага жыцьця, якой ён даў мастацкае выяўленьне, найбольш уда-тнае ў вершы «Восень». Намаляваўшы, як зьмяняюцца ў дні глыбокае восені расьціны й дрэвы, як, прадчуваючы зіму, шу-

кае сабе мярлог мядзьведзь, як збіраюцца адляцець гусі й качкі, паэта гаворыць аб тым, як пранікае восень і ў ягоную душу:

Сэрца баліць пад жаданьняў прымусамі,
Што за жаданьні — ніяк не пазнаць;
Можа лицёці адгтуль за гусямі...
Можа заснуць, каб нічога ня знаць?..

У наступным вершы ён выбірае першую магчымасьць: жа-даньне лицёць у паэты, адарванага ад свае бацькаўшчыны, — ягонае нязьменнае жаданьне:

Сокалам вольным і з птушшай гульлівасьцяй
Як-бы, здаецца, адсюль паліцеў...

Ён ня любіць вакольных гораў, гэтых «вртаўнічых ня-волі»:

Белы сьвет, як чорна хмара
Заступілі горы.

Ня маючы магчымасьці паляцець сам, ён зварачаецца, як гэта часта бывае і ў народнай песні, то да гусей, то да ветру для таго, каб устанавіць сувязь з бацькаўшчынай.

Лятуценьне пра крылы набывае больш шырокага харак-тару, не звязанага ўжо ня толькі з тым, што паэта разлу-чаны з бацькаўшчынай, але й з тым, што яму недаступнае неба («Адбітак»):⁵

Дзіўлюся я на зьзяньне ясных зораў, —
І сумна-сумна так, што я і ня разам зь ім,
Што жыць ня лёс мне ў выпшыні нагорнай
І сьцежкамі хадзіць па небе залатымі,

У вершы «Думкі-дьяманты» ён хацеў-бы перад сьмерцю, як лебедзь, запяць сваю перадсьмяротную песню й узяль-цець над зямлёй:

Можа, пачуўшы прадсконны мой сьпеў
Сьціхла-б на сьвеце вайна...
З радасным духам-бы я паляцеў
У царства каханьня, відна.

(Далей будзе)

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

Паважаная Рэдакцыйная Калегія!

Паўна-ж кожны з нас цешыцца, што Вы маеце «сёе-тое» ў казырох. Але я — стары вэтэран і калісці мусіў змагацца ў брыдкавым турніры. Таму хачу звярнуць увагу на тое, што хоць казырная двойка б'е неказырнага туза, казыры трэба разважна абмяркоўваць і разыйгрываць, бо можна прайграць «два пік», маючы ў дзвюх руках дзесяць, або дванаццаць казыроў. І гэта — тэарэтычна і практычна.

Я маю на думцы рубрыку «Сёе-тое» з 21-га нумару «Бацькаўшчыны». Гэтая рубрыка вельмі жывая, поўная тэмпа-раменту, ў журналістыцы пажаданая. Аднак павошта перагінаць палку?

У прыгаданым «Сёе-тое» М. Козыр зайграў у покера. Покэр, паўна-ж ня брыдзі, лаянка — не аргументацыя, а вульгарнасьць — ня гумар.

Вось-жа на ўступе прыгаданага «сёе-тое», аўтар густа абклаў казырамі Маякоўскага, называючы яго «дэгэнэратам». На маю думку, гэты эпітэт да Маякоўскага зусім не пасуе. Гэта была трагічная постаць, якіх столькі знойдзем у сусветнай і — навошта далёка шукаць — у нашай літаратуры.

Далей сп. Козыр пакрыў густым «матам» Броўку і Танка. Добра ім так! Але ўсё-ж, пашто так груба? Гэта-ж самае можна было сказаць у куды далікатнейшай форме і больш знішчальна. Цяжка дадумацца, што аўтар меў на

ўвесе: нізкі ўзровень чытачоў «Бацькаўшчыны», ці Броўкі і Танка? А іх таксама, здаецца, можна запісаць у лік чытачоў «Бацькаўшчыны».

Але за гэта ўсё можна было-б ня пекліцца. Ды вось у фэльетоне, зьмешчаным у гэтым самым нумары, спадар Козыр, бачна, атрымаў 13 козыраў з рукі і разыйшоўся. Не зважаючы на ​​грубы тон наагул, там сустракаем такія шэдэўры, як «довольно хуліць», «хрэн прожывеш», «роднапартыйныя лычы», «такую вашу этакую» і г. д. Да камплету толькі не хапае «а хрэн табе, Мікітка, у лычы», або...

Я сам магу ўважча спецыялістам у імправізацыі г. зв. «двадцатипятерковага мата» (яшчэ адзін жалюгодны набытак з валацугі па Расеі), аднак я ня прыхільнік зьмяшчання нават сынанімаў касматых слоўцаў і акрэсьленьняў у газэце, тымболыш, калі яны ня маюць мастацкіх рамаў.

Калісці я змагаўся за поўную свабоду, а, навет, за фрывольнасьць у беларускай прэсе. Паўна-ж, без вульгарнасьці. Тады мне глумачылі, што «мы ня можам тут на гэта дазваляць, што мы мусім змагацца за чысьціню лініі, мусім цягнуць за мільёны» і г. д.

Цяпер, як я бачу, свабода хлынула. Няўжо-ж нідзе правалася запруда? З гэтага можна было-б толькі цешыцца, каб гэты прыплыў быў рэгуляваны.

Стары прынцып: калі нехта лаецца —

Цяпер у Нью-Ёрку адбываецца выстаўка савецкае дзіцячае кнігі, як частка афіцыйнае праграмы амэрыканска-савецкага культурнага абмену. Выстаўка разьмешчаная ў будынку найбольшае ньюёркаўскае публічнае бібліятэкі, што знаходзіцца ў цэнтры места ды мае даволі шмат наведвальнікаў. Гэтымі днямі наведаў выстаўку й я, каб паглядзець, як маецца ў шмат нацыянальнай савецкай сям'і беларуская дзіцячая літаратура ды як выглядае Беларусь, калі яе вязуць у Амэрыку з Масквы.

Паабাপал даўгога прасторнага калідору бібліятэкі расставленыя стэнды, ілюстрацыі, плякаты. На выстаўцы больш за дзьве тысячы кнігаў. Але знайсці тут што-небудзь беларускага бадай немагчыма, дзеля тае прычыны, што ёсьць

значыцца не мае слухнасьці. А вось уся бяда ў тым, што таленавіты і плодны супрацоўнік М. Козыр мае слухнасьць, і лаецца зусім непатрэбна.

З глыбокай пашанай

Італія.

Postscriptum

Пасьля напісаньня гэтага ліста я прачытаў вершаваны фэльетон М. Козыра «Партыйны Лыска». Віншую Рэдакцыю. Гэта шэдэўр вульгарнай лаянкі. Паважаны Спадарове! Давайце ня будзем...

М. Куліковіч

Беларускае народнае мастацтва

(Закапчаньне з 3-й бачыны)

знайсці самую шырокую і плодную дарогу у сваім гістарычным шляху. Таго, аднак, не сталася. Лёс паняволеннага народа вялікаю й моцнаю прапонаю лёг на гэтым шляху. Толькі з актам 25 Сакавіка, абвешчаньнем волянай і незалежнай Беларусі зьявіліся надзеі на прастор развою беларускага народнага мастацтва. Бальшавіцкая акупацыя краю прынесла гэтым спадзіваньням цяжкі ўдар. Праўда, спачатку (у 20-х гадох), калі Беларусь здолела яшчэ сваім нацыянальным жыцьцём, мала падпарадкаваным бальшавіцкаму кіраўніцтву, было вельмі шмат зроблена ўсімі культурнымі беларускімі арганізацыямі ў справе асьвеьня, зьбіраньня, вывучэньня і пашырэньня й распаўсюджваньня народнай беларускай творчасьці, ды гэты час быў кароткі. Пачаўся (у 30-х гадох) гэтак званы сацыялістычны наступ на нацыянальныя рэспублікі і займацца справамі народнага мастацтва сталася небясьпечным, бо можна было трапіць у «ворагі народу» — «нацыянальна-буржуазных шкоднікаў».

Савецкая ўлада, хвалюшыя прыкравачыцца прапандай аб Кастрычніку, які нібы сымбалізаваў развой свабоднай народнай творчасьці, на самай справе павіла зь ей самае жорсткае і ўпартэ змаганьне, вядучы лінію на поўнае знішчаньне пераважнай часткі народных цыкляў і жанраў. Асабліва гэта адбілася на тых, што ў сваёй аснове мелі рэлігійна-маральны зьмест: багавей, духоўныя вершы, паданьні, сьвяточна-абрадавыя творы і г. д. З такім зьместам народная творчасьць была ня толькі няпрымальнай для савецкай улады, але і паўставала, як варожэе зьявішча для яе. Высокая хрысьціянская маральнасьць беларускага народнага мастацтва, яго свабоднае нараджэньне і разьвіцьцё, яго моцная нацыянальна-сваеасаблівасьць, — усё гэта выразна супярэчыла атэістычнай, безбожнай, прымусовай і «інтэрнацыяналістычнай» палітыцы бальшавікоў у мастацтве. Больш таго — выкрывала гэтую палітыку. У руках пануючай ўлады было шмат сяродкаў і магчымасьцяў, каб прынесьці народнай творчасьці цяжкія і балючыя раны. Справа даходзіла або да поўнай забароны выкананьня няўгодных партыі (галоўным чынам рэлігійна-маральных) твораў, або хвалюшаваньня іх, перапрацоўкі, пазбаўленьня нацыянальных сваеасаблівасьцяў і русыфікацыі прыёмаў выкананьня й апрацоўкі. Фіналам падобных прымусовых высілкаў савецкае ўлады сталася ей-жа стварэная ілжывая «тэорыя» аб адміраньні ў палсавецкай Беларусі старавечнага мастацтва. Трэба сказаць, што таталітарная ўлада тое-сёе тут запраўды дасягнула, але гаварыць аб поўным поспеху кіраўніцтва ў вынішчаньні было б памылковым. Да гэтага яно і ня дойдзе. Беларускі народ і пад саветамі здолеў захаваць чысьціню сваёй душы, а значыцца і чысьціню свайго народнага мастацтва, як выраз душы народу, здолеў захаваць любасьць, пашану, прывабнасьць і вернасьць сваім старавечным абрадам, звычаям, быту, гульням, песням, скокам. Уся савецкая беларуская прэса напоўнена абаронай, жыцьцесцьверджаньнем нацыянальнай спадчыны, пры чым у абароне яе прый-

маюць удзел і падсавецкія вучоныя, творцы і крытыкі. Традыцыйная народная творчасьць прабіваецца праз усе прапаны і рагаткі і ўсё гучней і мацней і шырэй уваходзіць у жыцьцё народу. Што датычыць рэлігійна-маральных цыкляў і жанраў, дык яны як і сама хрысьціянская рэлігія «ераможна змагаюцца з матэрыялістычным, атэістычным векам. Тым ня менш становішча нацыянальнай культуры ў БССР яшчэ вельмі цяжкае, напружанае і небясьпечнае. І з гэтым трэба лічыцца.

Усё вышэй адзначанае непасрэдна датычыць і нашай палітычнай беларускай эміграцыі, падказвае нам чыны й дзеянні. Заданні гэтыя складаныя, але вялікія і пачысныя. Мы павінны захаваць, прыдбаць і разьвіць народнае беларускае мастацтва, гэтыя лепшыя правыя душы народнай. Вось чаму нас ня могуць ня цешыць, ня радаваць існаваньне на эміграцыі такіх культурных асяродкаў, як добрыя хоры ў Кліўлендзе і Чыкага, як тэатральныя гурток у Дэтройце, як танцавальныя групы ў Нью-Ёрку і Кліўлендзе, як Нюёркская музычная школа, як Кліўлендзкі і Ню-Браўнсвіцкі аркестры моладзі, як і ўсе іншыя самадзейна-аматарскія гурткі, шмат якіх мы, навет, і ня ведаем. Усім

іхным удзельнікам, як і ўсім тым, хто так ці інакш спрычыняецца да вялікай працы на культурнай беларускай нацыянальнай ніве, мы мусім класьці нізкі паклон удзячнасьці й пашаны, прапаяць ім славу і «Сто гадоў».

Але мы ня можам забыцца і пра тыя цяжкія ўмовы эмігранцкага жыцьця і працы, у якіх даводзіцца дзейнічаць нашым прафэсійнальным і аматарскім сілам. З жалям і болям трэба сьцьвердзіць часта поўную недаацэнку, раўнадушша, няўважлівасьць, незразуменьне ўсёй важнасьці й значэньня гэтай справы, якую гэтыя адданыя людзі робяць. Карыстаючыся выступам з гэтай высокай грамадзкай трыбуны, я звяртаюся да ўсіх эмігранцкіх дзейніцаў, асабліва да прадстаўнікоў нашага беларускага духавенства з настойлівай просьбай прыняць пад апеку мастацкую народную дзейнасьць на эміграцыі, накіраваць сюды ўвагу, дапамогу, падтрымку, клопат, добрыя, зацікаўленыя адносіны, прыхільнасьць. Справа разьвіцьця народнага мастацтва — справа ўсіх нас. Памятайма, што творчасьць народная — гэта душа народу і пакуль яна жывая, жыве й народная душа.

М. Куліковіч

Фэльетон

Даганяюць Амэрыку... з матыкамі

Прызнацца трэба, што апошнімі часамі савецкія газэты робяцца ўсё больш цікавымі. Паўна-ж, асноўнае месца, як і раней, у іх прысьвячаецца выдушваньню апошніх сілаў зь бяздольных калгаснікаў, падганяньню да новых «подзвігаў», да «сустрэчы з уздымам у прадукцыі XXII-га зьезду КПСС», да партыйнай і грамадзкай «бдзільнасьці» (не прачытайце блага!) і інш. Але шырэе апошнімі часамі ў прапагандовай газэтнай барабаншчыне й іншы аддзел — прысьвечаны крытыцы, ці, як можна было-б яго назваць, — аддзел, дзе можна знайсці сьмейны характэрныя цытэсы культавай гаспадарчай бальшавіцкай машыны.

Вось возьмем нумар «Звязды» за 9-га чэрвеня сёлета. На першай бачыне ўнізе «орган Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай Партыі Беларусі, Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў БССР» паведамляе ўсю «сувэрэнную й незалежную» аб... «стаўцы... на матыку».

Неяк зайшоў да мяне на днях сябра й пытаецца, што чуваць.

— Эгэ, брат, — кажу, — не ўгадаеш аніяк. Вунь якія навінкі. Купіў я «Звязду». І што ты думаеш знайшоў на самым цэнтральным месцы на першай бачыне? Ну? Так і ведаў, што не ўгадаеш. Цэлы артыкул і ілюстрацыю, як з матыкамі даганяюць Амэрыку.

— Чалавек! Ты, мусіць, апупеў! — едка абрэзаў мяне сябра, не міргнуўшы навет вокам.

— На глядзі, — тычнуў я яму газету пад нос.

Пабачыў, і сваім вачам ледзь паверыў. Выяжджае г. зв. «рэйдавая брыгада» «Звязды» ў складзе 27-мі чалавек у Берасьцейшчыну на «праварку догляду пасаваў» (цытуем за «Звяздой» — М-К-р). І раптам знаходзіць адзін калгас дзе тэхнікі «... хапае. Але на палях гаспадарыць матыка, а адзін з трактароў, які

спэцыяльна вызначан для працы на кукурузных палетках, прастойвае на цэнтральнай сядзібе».

І чаму-ж ён прастойвае?

— «Няма пакрышак, латаем старызну, — скардзіцца трактарыст Віктар Замкавец, а на ёй многа не напрацуеш, Гаварылі ж брыгадзіру трактарнай брыгады Канстанціну Федзюковічу, ды дзе там! Ён і ў вус ня дзьме. Цэлымі днямі завіхаецца на будаўніцтве свайго дому. Адмахваецца ад нас і старшыня».

Дык можа гэта так адно ў калгасе «Шлях Леніна»? Няма так добра.

«На вялікі жаль, — паведамляе «рэйдавая брыгада», — стаўка на матыку, на ручную працу робіцца і ў іншых гаспадарках».

Сьціпла сказана. Меркаваць можна, што матыка цяпер вельмі папулярная на калгасных палёх. І так складаецца цэлы камплет, Галоўны цыглавік — зацяганы Сіўка, асноўная сіла на праполцы «каралевы палёў» і цукровых буракоў — матыка ў руках перапрацаваных жанчын, якія, паводля савецкай канстытуцыі...

Трактар у полі для прыліку — налягаюць на матыку. І няўцям тут старшыні: дзе дзіяцца працадні?

тут усяго пяць беларускіх кніжак дыі тых знаходзяцца ў трох розных месцах. Здарылася, аднак, так, што прыйшоўшы на выстаўку мне неўзабаве давялося быць сьветкам размовы вакол беларускае кнігі паміж савецкай жанчыннай, афіцыйным правадніком выстаўкі, і амэрыканскім студэнтам беларускага паходжаньня, які займаецца пытаньнямі гісторыі Ўсходняе Эўропы. Студэнта цікавіла тое самае пытаньне што й мяне: прачытаўшы ў раздаванай на выстаўцы кніжыцы, што «дзіцячая літаратура ў Савецкім Саюзе шматнацыянальная і савецкія дзеці маюць кніжкі ў сваіх родных мовах», ён хацеў пабачыць, як далёка ў сваім разьвіцьці пайшла беларуская дзіцячая літаратура ды як гэтую літаратуру паказваюць заходняму сьвету.

Як выявілася, аднак, правадніцы на гэтае пытаньне студэнта адказаць было ня лёгка, бо ейныя спробы знайсці беларускую кніжку не далі ніякага выніку. Тады, скапіўшы за рукаво свайго начальніка, што ўвільна прабігаў па калідоры, яна звярнулася да яго: «Пожалуйста, знайдзіце мне срочна беларускую кніжку, она мне очень нужна». Неўзабаве з мора расейскіх кніжак былі вывучаныя тры беларускія: Ўладзімера Дубоўкі «Цудоўная знаходка», Міхася Калачынскага «Прыгоды Папайкі» і Васіля Віткі «Казка пра цара Зубра». І гэта ўсё, што вы мне можаце паказаць? — запытаўся амэрыканскі студэнт. Правадніца сумелася. Толькі што яна запэўнявала яго, што беларуская літаратура мае ўсе магчымасьці свабоднага разьвіцьця ў Савецкім Саюзе. Намагаючыся ратаваць прыкары палажэньне, яна пачала цьвердзіць, што тут дзесьці быў яшчэ таўсты зборнік беларускіх народных казак, але яго відавочна ўкралі. На пытаньне студэнта, чаму выстаўка не арганізаваная паводля прынцыпу нацыянальных літаратураў, паколькі савецкая фэдэрацыя дзяржаваў складаецца зь незалежных нацыянальных рэспублікаў, правадніца паясьніла, што гэта выстаўка тых кніжак, якія надрукаваныя маскоўскім дзіцячым выдавецтвам. Але студэнт трымаў у руках тры кніжкі, выдадзеныя ў Менску, і ён далікатна звярнуў на гэта ўвагу правадніцы. Ну так, адказала яна, ёсьць і менскія, каб паказаць, што ў нас друкуюцца кніжкі і ў іншых мовах, але мэта выстаўкі — паказаць выданьні ў расейскай мове. Чаму-ж тады не назвалі гэтае выстаўкі выстаўкай расейскае дзіцячае літаратуры? — ня сунімаўся дапытлівы студэнт. — Ёсьць-жа розьніца паміж словамі «расейскі» і «савецкі»? Правадніца змучаная была згадзіцца ўрэшце, што тры беларускія кніжкі на дзьве тысячы расейскіх крышку замала.

Пазьней ужо я даведаўся, што групе ньюёрскіх ўкраінцаў, якія дапытваліся ўкраінскіх дзіцячых кніжак і знайшлі

«имеют право наравне с мужчинами к труду и отдыху», г. зн. працуюць у гарадох мулярамі, тынкоўшчыкамі, паяльшчыкамі, а ў калгасах цягнуць самае цяжкае ярма. Што й гаварыць. Роўнае права. Але аб гэтым мо іншым разам.

Як відаць, у калгасах ува ўсім вінаватыя трактары, дакладнай кажучы, недахоп «запчасцыяў» — і «цехніка стаіць». Выручае Сіўка й матыка. Коротка і ясна.

Калі нядаўна Мікіта сустрэўся з Джэкам у Вене, гутарка была, між іншага, і аб кукурузе. Калі Дын Раск сказаў курскаму карыфю, што бальшавіком далёка яшчэ да таго, каб выдаваць такую кукурузу, як у Амэрыцы, Мікіта ўзгарэўся. — Пачакайце, цяпер мы яшчэ ня можам. У нас не хапае машын і ўгнаеньняў. Як яны будуць, то мы Амэрыку і ў кукурузе пахаваем!

Го! Го! Мікіта фасон трымае, што й гаварыць. Ды што з тых машынаў, калі-б яны й былі, калі да іх «запчасцыяў» ня будзе... А як ня ўродзіць «каралева палёў», дык адкуль будзе ўгнаеньне, га?

Коротка гаворачы, Мікіта, мусіць не давядзецца табе Амэрыку хаваць у кукурузе. Хутчэй табе ад кукурузы хаўтуры будуць!

Міхась Козыр

іх адно некалькі штук, быў дадзены адказ, што ўкраінскія кніжкі забліліся ў Маскве, бо трэба было надта сьпяшацца ў дарогу.

Як-жа рэагуюць на выстаўку Амэрыканцы? — Парознаму. Па сярэдзіне калідора на стале ляжыць кніга, у якую наведвальнікі ўпісваюць свае ўражаньні й пажаданьні. Зробленая яна, між іншага, так, што карткі ў яе можна выймаць і ўстаўляць. У кнізе гэтай вельмі шмат прыхільных і пахвальных выказваньняў: вітаюцца прыгожыя ілюстрацыі, здольныя паэты, добрая ідэя бліжэйшага знаёмства, лёзунг «мір усяму міру» й падобнае. Ёсьць, аднак, цімала крытычных думак: зварачаецца ўвага на крыклівы палітычна-прапагандавы бок савецкае дзіцячае кнігі, на тое, што быт савецкіх дзяцей у запраўднасьці выглядае куды горш, чымся ў кнізе; што такую выстаўку, як гэтая, і Гітлер мог бы наладзіць. Словам кажны наведвальнік рэагуе пасвойму. У запіснай кнізе было таксама колькі выказваньняў у мовах народаў Савецкага Саюзу. У вадным месцы я заўважыў напісанае штосьці відаць, палатыску, бо заміж прозьвішча стаяла «Латвіятысь». Палатыску я не разумю, але, расчараваны ўсяй магчымасьці знайсці адпаведна прадстаўленую беларускую дзіцячую літаратуру, я здагадаўся, што мог напісаць няведомы Латвіш.

На маё пытаньне, пастаўленае савецкай правадніцы, чаму на выстаўцы не захапаная прапарцыянальнасьць у дачыненьні да кажнае нацыянальнае літаратуры Савецкага Саюзу, яна, паціснуўшы плячым, выказала прыпушчэньне, што ў Маскве, відаць, ня зусім добра прадумалі прынцып арганізацыі выстаўкі. У мяне аднак склалася зусім адваротнае ўражаньне: што прынцып гэты якраз быў прадуманы, і прадуманы з мэтай паказаць Амэрыканцам, прызнаючы шматнацыянальнасьць Савецкага Саюзу, што маладое пакаленьне гэтае дзяржавае расьце галоўна на аснове расейскае мовы й расейскае культуры, каб гэтым падтрымаць апошнія выказваньні савецкіх ідэялігічных кіраўнікоў, што ў Савецкім Саюзе кудэца новая расейска-моўная сацыялістычная нацыя, якая мае быць завяршэньнем крамлёўскае нацыянальнае палітыкі й разьвязаньнем балючае нацыянальнае праблемы падсавецкіх народаў.

Выстаўка савецкае дзіцячае кнігі ў Нью-Ёрку — гэта выразнае намаганьне савецкага рэжыму дозынфармаваць Амэрыканцаў, што ў Савецкім Саюзе, быццам-бы, канчальна разьвязанае нацыянальнае пытаньне — тымчасам, як гэтае пытаньне трагічна завойстранае, бо кажнаму народу найдаражэйшая свая родная мова й культура, а свабодна разьвіваць іх няма магчымасьці.

Я. Запруднік

НАШАЯ ПРАДСТАЎНІЦТВА

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd, London, S. W. 6.

АўСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:
Mr. C. Cimafiejczyk, Prasa 78, Tiridentes, Curitiba — Parana.

ЗАДНІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. Ul. Duniec, 814 Brayton Ave., Cleveland 13, Ohio.

КАНАДА:
Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto 6, Ont.

Mr. J. Chrenouski, 2285 Sauve St. East, Montreal 12, Que.

ФРАНЦЫЯ:
Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.
Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Mouvoux (Nord).

Бацькаўшчына

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры і грамадзкага жыцьця.
Выдавец: Уладзімер Бортнік
РЭДАКЦЫЯ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, падпісаньня прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не зворочваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паштовага купону.